

Панасюк Надія, Бойко Анастасія Психологічні механізми упередженого ставлення до вимушених переселенців зі Сходу та Криму

Проблема соціальних стереотипів, упереджень є актуальною в даний час. Існують підстави припускати, що стереотипи як елементи міфологічної свідомості, засновані на стародавніх, глибинних пластах останнього, відіграють визначальну роль у прийнятті масами політичних рішень тоді, коли суспільство знаходиться у перехідному або кризовому стані.

Стереотипи мають досить сильний вплив на свідомість людей і поширення, межі якого важко навіть оцінити.

Мета роботи полягає в дослідженні психологічних механізмів упередженого ставлення відносно вимушених переселенців, визначенні рівня соціальної дистанції, та дослідженні домінуючих цінностей, котрі впливають на схильність до формування упередженості.

Теоретичною основою дослідження є роботи наступних дослідників: Байбурін А.К – дослідження стереотипів; У. Ліпман – дослідження природи соціальних стереотипів; Д.Н. Узнадзе – теорії установок; Г. Олпорт – соціальна установка; С. Л. Рубінштейн – роль установки в пізнанні; А. Е. Шерозія – теорія установок [3; с. 291].

Стереотип – тверда, часто спрощена, стандартна думка про соціальні групи чи про окремих індивідів як представників цих груп [4].

Соціальний стереотип – узагальнена, спрощена і ригідна система широко розповсюджених представлень про групи людей, які пізнають, у яких кожна людина розглядається як носій тих самих наборів ведучих характеристик, приписуваних будь-якому члену даної групи безвідносно його реальних якостей; система, що має високу стійкість, найчастіше емоційно зафарбована. Як правило, групи членства є реально існуючими і задаються формальними характеристиками, такими, як національність, релігійна конфесія, стать, професійна

приналежність і т.п. Найбільш поширені стереотипи про представників різних расових, національних і релігійних груп [1; с. 195-196].

Соціальний стереотип відіграє важливу роль у формуванні оцінки людиною навколишнього світу, хоча використання його може спричинити двоякий наслідок, тому що приводить, з одного боку, до звуження пізнавального процесу, що може мати у визначених ситуаціях позитивне значення, а з іншого, – до вироблення різного роду упереджень [2].

Упередження – це зазвичай негативні думки, про явища, людину або групу людей, що, однак не передбачають безпосереднього знайомства з ними, а тому формуються опосередковано. Якщо стереотипи – це переконання, то упередження – це емоційне ставлення, яке зазвичай пов'язане з наявними стереотипами або сформоване на їх підставі [5; с. 168].

В свою чергу упередження призводить до дискримінації. Річ у тім, що стереотипи і забобони крім якогось емоційного, когнітивного аспектів містять також, що важливо, поведінковий аспект. Тобто, коли ми відчуваємо, мислимо належним чином, те й діємо в такому випадку певним, передбачуваним виходячи з наших думок та почуттів, чином. Якщо стереотипи і забобони – це негативні відчуття провини та думки, то останній, третій аспект цих явищ – поведінка – є нічим іншим, як дискримінацією [7; с. 237].

«Вимушені переселенці» – за останні роки це словосполучення з юридичного терміну перетворилось для всіх нас на позначення конкретних людей: наших друзів, подруг, колег і колежанок; тих, чії оповіді про життя, що раптово змінилось, ми чуємо, статті про котрих ми читаємо, тих, від кого отримуємо листи та телефонні дзвінки з проханням про допомогу.

Загалом вже можна окреслити такі групи стереотипів, як закритість переселенців, низький культурний рівень, а також ніби люди зі Східної України мають стосунок до донецької мафії. І таке ставлення є до мільйонів людей, які насправді нині перебувають у важкому психічному стані в зв'язку з тим, що змушені покидати рідні домівки і вчитися жити на новому місці [6; с. 272].

Також існують такі факти, які говорять про те, що східняки бояться їхати на Західну Україну не через «бандерівців», а через те, що стосовно них просто негативно налаштовані.

Для того, щоб підтвердити чи спростувати дану інформацію

було проведене дослідження, яке проводилося у 2017 році. У ньому взяло участь 30 респондентів. Використали анкету на дослідження ставлення респондентів до вимушених переселенців та три методики: «Шкала соціальної дистанції» Е.С. Богардуса»; «Опитувальник особистісної зрілості» О. Штепа; методика Ш. Шварца «Портрет цінностей» (адаптація Семків І.І.).

За результатами анкетування були отримані наступні результати :

- 96% респондентів відповіли, що їм комфортно живеться в Україні з представниками різних національностей, і що вони готові співпрацювати з ними;
- 100% респондентів бажають, щоб Схід і Захід були разом, і погоджуються на те, щоб переселенці жили в Україні;
- 83% респондентів не проти того, щоб переселенці жили з ними в одному місті і сповідували одну і ту ж релігію;
- 36% респондентів відповіли проти того, щоб переселенці приїздили до їхнього міста в якості висококваліфікованих фахівців; і проти того, щоб вони були їхніми лікарями ;
- 72% респондентів вважає, що переселенці не хочуть вчити українську мову; та 30% вважають, що вони взагалі не розуміють української мови;
- 27% респондентів відповіли, що мають друзів серед вимушених переселенців;

За допомогою методики «Портрет цінностей» Ш. Шварца (адаптація Семків І.І.) було досліджено домінуючі цінності у жителів міста, сільської місцевості, селища міського типу. Домінуючими цінностями, які переважають у жителів міста – це традиція, гедонізм, досягнення. Домінуючими цінностями у жителів СМТ є безпека, конформізм, універсалізм. У жителів сільської місцевості – влада, досягнення, конформізм.

За допомогою опитувальника О. Штепа було досліджено рівень особистісної зрілості у жителів міста, сільської місцевості, селища міського типу. Особистісна зрілість людини також впливає на схильність людини до формування упереджень та стереотипів.

Отже, за результатами даної методики були отримані наступні результати: високий рівень особистісної зрілості виявлений лише у 20% міських жителів. Необхідний рівень особистісної зрілості виявлений у 80% міських жителів, у 60% сільських, та у 70% жителів СМТ. Критичний рівень особистісної зрілості не виявлений у міських жителів, та він

виявлений у 40% жителів сільської місцевості та у 30% жителів СМТ.

Також було виміряно рівень соціальної дистанції за допомогою методики «Шкала соціальної дистанції» Е.С. Богардуса і було отримано наступні результати: у жителів міста не виявлено низького рівня соціальної дистанції, тоді як у 40% мешканців села та 20% жителів СМТ було виявлено низький рівень соціальної дистанції. Знижений рівень соціальної дистанції виявлено у 70% міських жителів, 30% сільських жителів, та 40% жителів СМТ. Середній рівень соціальної дистанції виміряно у 20% міських жителів, 30% сільських, та 20% жителів СМТ. Та підвищений рівень був виявлений у 10% міських жителів, 20% жителів СМТ, у жителів сільської місцевості підвищеного рівня не виявлено.

Результати кореляційного аналізу вказують на те, що існує статистично значимий зв'язок між місцем проживання та рівнем соціальної дистанції, тобто чим краще місце проживання тим більшою буде соціальна дистанція. Якщо говорити про зв'язок між місцем проживання і рівнем соціальної дистанції, то коефіцієнт кореляції становить 0,03, а показник $p \leq 0,05$ вказує на те, що кореляція статистично достовірна і значуща.

В результаті дослідження ми з'ясували, що чим більшим є місце проживання (тобто, чим більшим є населений пункт), тим більшим буде рівень соціальної дистанції.

Отже, для того, щоб ефективно та продуктивно працювати із представниками різних соціальних груп потрібно, щоб рівень соціальної дистанції був низьким, для того, щоб не виникало різних бар'єрів у процесі взаємодії. Для того, щоб зменшити рівень соціальної дистанції потрібно допомогти людям зрозуміти один одного, для цього можна створювати різні організації, в яких люди зможуть ближче познайомитися, так як безпосередні контакти між членами різних соціальних груп сприяють зниженню ворожості в їх стосунках. Адже відомо, що негативні установки та стереотипи виникають через брак інформації та брак міжособистісної взаємодії. Важливо також зменшувати рівень негативної пропаганди у ЗМІ.

Ще одним, не менш важливим аспектом є державна політика стосовно вимушених переселенців, тобто держава повинна гарантувати усім рівні права і свободи. Також на державному рівні повинна бути визначена правова відповідальність за дискримінацію.

Список джерел:

1. Богдан О. Що варто знати про соціологію та соціальні дослідження? : [посібник-довідник для громадських активістів та всіх зацікавлених] / О. Богдан ; консультант-рецензент Володимир Паніотто. – К. : Дух і Літера, 2015. – С. 195–196.
2. Босенко М. І. Стереотипи та упередження / М. І. Босенко, А. В. Гулевська-Черниш // Культура життєвого самовизначення. Ч. II. Середня школа : методичний посібник / наукове керівництво та редакція І. Д. Звереві. – К., 2003.
3. Майерс Д. Социальная психология: Интенсивный курс / Д. Майерс. – СПб. : Прайм-Евроник, 2000. – С. 291.
4. Махній М. Етнoеволюція. Етнічні стереотипи : науково-пізнавальні нариси / Микола Махній. – К., 2009.
5. Межкультурное образование в школе / В. В. Величко, А. В. Дергай, Д. В. Карпиевич [и др.]. – Мн., 2001. – 168 с.
6. Піча В. Соціологія: Матеріали до лекційного курсу/ В. Піча, О. Семашко, Н. Черниш. – К.: 2006. – 272 с.
7. Погорілий О. І. Соціологічна думка ХХ століття / О. І. Погорілий. – К.: 2007. – 237 с